

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на **Илиана Николаева Илиева**,

редовен докторант към катедра „Философски и политически науки”, Философски

факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски”,

на тема

„Генезис и развитие на идеята за вътрешния усет при Шелинг”

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”

по професионално направление 2.3. Философия (История на философията)

от доц. д-р Ивайло Димитров, ИФС-БАН

Основният текст на дисертационния труд е в обем от 157 стр., като с цитираната литература достига 163 страници. Цитирани са 94 заглавия на български, руски, немски, английски и испански език. Дисертацията е стегнато и балансирано организирана в увод, три (подразделени на части) глави и заключение. Авторефератът е в обем от 17 страници и включва справки за приносните моменти на дисертацията, за публикациите по темата и за представянията на изследователските резултати на научни форуми. Нямам забележки по документите и процедурата по защитата. Нямам съвместни публикации или проекти с дисертантката и не съм в конфликт на интереси.

Имам отлични впечатления от Илиана Илиева от участието ни на философските форуми, организирани от Центъра за немски идеализъм и катедра „Философия” към ФФ на ЮЗУ. Особено високо оценявам представянето ѝ с доклад по темата на дисертацията на националната конференция по философия по случай 75 години Съюз на учените в България. Отбелязвам като показателно за солидната ѝ теоретична подготовка и работоспособност получената трета награда на Ректора за философско изследване и грамотата за отличен успех през периода на следване (2010 – 2014 г.). Прави добро впечатление забележителната ѝ активност като организатор и участник в научни форуми и проекти към ФФ на ЮЗУ, при това почти неизменно като млад изследовател с трайни интереси в областта на немския идеализъм. За последното най-добре свидетелстват успешно защитените под ръководството на проф. д-р В. Канавров две дипломни работи (за придобиване на бакалавърска и магистърска степен), посветени на принципите на

диалектическия метод и, съответно, на сравнителен анализ на Хегеловото понятие за абсолютен дух и Шопенхауеровото за абсолютна воля. Освен по философия, Илиева защитава паралелно (2014 – 2016 г.) и магистратура по публична администрация в програма „Национална сигурност” към ПИФ на ЮЗУ. В периода 2018 – 2020 г. е редовен докторант по история на философията към ФФ на ЮЗУ с научен ръководител гл. ас. д-р Атанаска Чолакова. Не на последно място трябва да се отбележат четири публикации по темата на дисертацията, три от които в научно рецензирани и реферирани в световните бази данни български философски списания , като последната е в сп. „Философия”, реферирано и индексирано във WoS.

Отбелязвам тези основни моменти от предоставената ни биографична справка, само за да стане ясно защо с такава готовност приех да стана част от научното жури по защитата на дисертационния труд на Илиева, както и защо имах, но и продължавам да имам, високи очаквания за неговата успешна защита. За съжаление, бързам да кажа, не е по силите ми да оправдая най-добрите очаквания на колегите от ФФ на ЮЗУ, като подкрепя настоящия дисертационен труд в този му вид и към днешна дата. Това можеше и да се случи, ако журито трябваше да оценява само автореферата на дисертационния труд, върху който са хвърлени сериозни усилия за прегледно и коректно формулиране на обект, предмети, цели, задачи и методология на изследването. Затова, дори и да нямах досадния навик да чета целите дисертационни текстове, доброто, но недостатъчно като обем обзорно представяне на работата в автореферата грабна вниманието ми и ме накара да чета съсредоточено от първата до последната глава, така сякаш ми предстои тежък изпит по темата. С дълбоко разочарование обаче установих, че почти няма какво повече да науча за обекта (понятието за вътрешен усет) и предметите (неговия генезис и развитие) на изследването в корпуса на целия труд. Така в крайна сметка прелюбопитната схема в автореферата (с. 8), представяща „модел на развитието на идеята за вътрешен усет през негативната и позитивна Шелингова философия” си остана чисто и просто една неизпълнена с аргументативно съдържание схема, описваща еднопосочен концептуален преход от вътрешния усет и/или чувство, през религиозното чувство/инстинкт, до (нуминозното) чувство за абсолютна зависимост. В случай обаче, че именно по

този начин следва да се (само)обосновава основната теза на дисертацията, а именно, че понятието на Шелинг за вътрешен усет трябва да се схваща във функцията му на „продуктивна форма на мисленето и мета-аргумент”, тогава ще вдигна ръце в готовност за позитивно гласуване, мета-физично обезоръжен от всякаква академична логика на стандартното систематично и солидно аргументирано изследване. Предлагам обаче на колегите от журито това да стане на някакъв по-следващ етап на защитата на настоящия дисертационен труд. Предвидливият законодател все пак е предвидил възможността за преработване на неуспешно защитена дисертация и втора, окончателна процедура по защита в Правилника за прилагане на ЗРАСРБ – чл. 33, (4). И тъй като отказвам да превръщам това становище в мета-аргумент и поемайки риска да надхърля определения за целта му минимум страници, ще се опитам да споделя най-съдбоносните за мен измежду множеството критични бележки по дисертацията.

Преди години колега доброжелателно сподели за фундаменталния труд на друг колега, че монографията му се чете като обемист криминален трилър, в който до последно не научаваш кой е убиецът. Настоящата дисертация може да се отнесе към по-различен академичен жанр, в който до последно знаеш името на (само)убиеца и поръчителя на престъплението – твърде споделената академична отговорност, например, – но до последно не си сигурен коя точно е жертвата. И най-важното – рядко съм попадал на толкова разхвърлян текст, изпълнен със стилови и граматически грешки, та дори с откровени кандидатстудентски бисери, които даже ми е неудобно да споделям. Познавайки вече добре биографията на Илиева, мога да допусна, че причината за тези пропуски е обичайният недостиг на време за, по думите ѝ, „дълбок усамотен прочит” (с. 117), не само на Шелинг, но и на собствената ѝ работа. По-важното обаче е, че ако целта на дисертацията (и първи приносен момент) е реконструкция на понятието на Шелинг за вътрешен усет, то при всички случаи, то не е изпълнено така, както е заявено да бъде – „цялостно и систематично реконструиране”, при това в никоя от трите проекции (онтологическа, гносеологическа и логическа). По-скоро е налице надлежна деконструкция и съвършено „разпредметяване” на предметите и дезобективизиране на обекта на изследването. И за да не съм голословен, в бележките си до стр. 50 написах, че въвеждащото представяне на понятието за вътрешен усет у Кант,

Фихте и Хегел просто не става за четене, основно заради паническото нахвърляне на късове текст, несвързани дори косвено с темата, която почти напълно отсъства. Единственото българско изследване върху същото понятие за вътрешно сетиво (*innere Sinn*) у Кант дори не е заслужило споменаване, да не говорим за критичен коментар. И ако за въвеждащи за дисертацията части подобни пропуски са допустими, то истинският академичен шок настъпи с навлизането в първата сърцевина на работата, първа глава, където очаквах да се запозная подробно с изследваното понятие на ранния Шелинг. Шокиращото е, че ако философът от Леонберг му е отделил 4-5 страници в *Система на трансценденталния идеализъм*, то дисертантката се граничава с наполовина по-кратко и скандално непълно и разпокъсано изложение на втората епоха на самосъзнанието. Задоволява се само да подбере, при това без да коментира, „едно от най-чистите и ясни определения” за вътрешен усет („неограничима тенденция на Аза да възприема самия себе си” – с. 60), което ѝ върши работа, но напълно игнорира дефиницията му страница-две по-нататък като „съзнателно усещащото в Аза” (*Система*, с. 190), която Шелинг извежда чрез тънък анализ на понятието за продуктивен наглед. Като цяло, дисертантката дори не посмява да се докосне до текста, да не говорим за някаква систематична концептуална реконструкция, каквато читателят обикновено очаква от академично изследване.

За съжаление, на същото разхвърляно изложение, еднакво отдалечено от текстовете на Шелинг и темата на дисертацията, се натъкваме и в останалите две глави на дисертацията. Адмираiram всеки опит за оригинално и самостоятелно мислене, особено след като през годините станах свидетел на покоряването на академични върхове чрез колажи от цитати и преразкази без елементи на разсъждение. Този подход обаче не виждам как може да даде успешни резултати, когато е съчетан със заявената в края на работата амбивалентна основна амбиция на дисертацията „да се постигне прецизна изказност по отношение на Шелинговите определения, но също и да се избегне излишния академичен подход” (с. 154). Така е налице твърде амбициозно поставена летва пред възможностите на това изследване с оглед на първата половина на така формулираната цел, но затова пък отрицателното намерение по отношение на

академичния подход е изпълнено, за мое съжаление, далеч отвъд очакванията. Това ли всъщност се има предвид под мета-аргумент?

Едно твърдение на Илиева в заключението на работата (с. 156) напълно разкрива вътрешната структуроопределяща интенция на дисертацията: тя разглежда като „най-голям проблем на философията” не какво да е, а „излишния академизъм”, схванат като „пренасищане на понятия и полипонятност”, породено от гола амбиция за научност. За дисертантката „философията или философското познание е непосредственото” (пак там). Не ни ли отдалечава обаче това твърде непосредствено разбиране за същината на философското дирене от трансценденталните позиции на „реалидеализма” в посока на наивния сциентистки реализъм, предрешен като социокултурен нативизъм? Не се ли приближаваме същевременно така до целта на другия (т.нар. аналитичен) полюс на съвременния философски разлом – този на елиминативния физикализъм, – чиято млада местна надежда наскоро предложи да се елиминира веднъж завинаги от научния и академичния дискурс терминът „понятие” и да се замени с „публичните” непосредствени наблюдения за физически и неврофизиологически състояния, изразявани на строгия език на невронауката? Поне целта е обща: елиминиране на понятието като такова.

За съжаление, настоящата дисертация почти го постига с размиването на понятийни граници до границите на възможността всичко да се превърне в другото всичко, безсмислицата във висш смисъл и т.н. (по нелепата критика на Фойербах срещу Шелинг – с. 58). Така става възможно дефинициите на органа на трансценденталното философстване, т.е. понятието на Шелинг за вътрешен усет, да се изсипват тезисно в хода на работата, без следа от систематично извеждане, като просто се отъждествяват безостатъчно първо с Хайдегеровия концепт „усещане за свобода” или, което изглежда е все същото – с „порив, енергия, сила в човека към свободата” (с. 104 сл.); по-нататък в контекста на онто-тео-логията внезапно се приравнява с „моралната преценка” (с. 115), за да завърши с окончателното му определяне в съпоставката между Бьоме и късния Шелинг като особен вид „чувственост”, схваната като „религиозното чувство, разпръскващо воля” (с. 130), като „трансцендентална функция в Аза” или „стремеж към Бога и Абсолюта”, или като нещо такова, което трябва по някаква останала неясна

причина да се различава „от обикновените схващания за усещане” (с. 151, 153). Едва в последната част на трета глава, в топоса на схематичното излагане на тезата за вътрешния усет като мета-аргумент намираме изведеното „доказателство”, че ранният Шелинг схващал изследвания концепт като „акт на самосъзнание” и „тласнатата обратно в себе си дейност на Аза” (148 сл.). Така става също възможно дисертацията да завърши с извеждането на съкрушителния за всичките ми съмнения и терзания относно нейните приноси труизъм (абсолютен „трут-мейкър”, казано на езика на елиминативния физикализъм, за щастие чужд на дисертантката), който гласи: „Разгледа се вътрешният усет като мета-аргумент, тъй като всеки предмет на мисленето, фиксирайки се сам по себе си, може да се разгледа като такъв” (с. 157). А всичко можеше да започне и да се развие (срв. стр. 8, 24, 149) с далеч по-дистинктивен и прецизен вътрешен усет за нюансите на превода и систематичното (пре)осмисляне на концепта *innere Sinn*...

Заключение: Оценявайки високо потенциала на дисертантката да проведе едно по-систематично изследване, както и наличието на образцови примери за дисертационни работи, защитени от настоящия ѝ научен ръководител и от други колеги от ФФ на ЮЗУ, на този етап от процедурата по защита за дълбоко мое съжаление не откривам достатъчно основания, за да гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.3. Философия (История на философията) на Илиана Николаева Илиева.

София, 08.12.2021 г.

.....
(доц. д-р Ивайло Димитров)